

ՕՐԱԳԻՐ

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՏՆՏԵՍԸԿԸՆ ԵՒ ԲՆԸԿԸՆ

ԳԻՏԵԼԵԱՑ

Ժ. ՏԱՐԻ ԹԻԻ 8 .

1852

ԱՊՐԻԼԻ 15 .

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ՆԿԱՐԱԳԻՐ

Գործունայ կեանք :

ԱՏԵՐ կան որ հանգստութեան դիւրութիւնները տեսնելով ու մտածելով մեծ փափաք մը կը ցուցնեն ձեռք ձգելու . իբրեւ թէ հանգստութեան վրայ կայացած ըլլար բոլոր մարդուս եւ ջանկութիւնը . կը գանգըտին շարունակ , կը հառաչեն , ա՛հ կ'ըսեն երբ մէյմը սա հոգերէս սա մտածութիւններէս պիտի ազատիմ . իբրեւ թէ աս կամ ան բաներէն զլուինին թեթեւալով , ալ անկէց վերջը պիտի կարենան յաջող քամիով ու լեցուն առաքաստնելով աշխարհիս խառնաշփոթ ծովուն

ալիքներուն մէջ նաւարկել , կամ թէ ըսենք իրենց խելքին փչածին պէս ժաւանակնին անցընել :

Եւս ու ասոր նման բաներ խօսողները տարակոյս չկայ՝ որ ըսածնին կամ քիչ և կամ ամենեւին չեն ըմբռներ . ինչու որ պզտի կամ թեթեւագոյն աշխատութենէ ու նեղութենէ ազատինք ըսելով՝ ծանրագոյն բեռան մը տակ իրենք զիրենք կ'ուզեն ձգել : Իրաւ հանգիստ ըսածդ փափաքելի բան մըն է մարդուս , և յաւիտենական հանգստեան մը յոյսն է որ զինքը աս աշխարհիս տառապանա

ցը մէջ յարիւթիւն կը խրախուսէ , բայց հանգստութիւնը պարապորդ անգործութեան վրայ կայացած չէ : (Ը) Ե որ դուն բարեխառն , կարգաւորեալ ու զոհ կեանք մը չես անցընէր , մի յուսար որ երբէք կարենաս հանգիստդ գտնել : Խուռն զբաղանաց մէջն ալ մարդս կրնայ իր հանգստութիւնը գտնել . իսկ դատարկապորտ ու անգործ մարդը և ոչ օր մը հանգստեամբ կրցեր է անցընել : Եւ իրաւցընէ փորձով ալ յայտնի կը տեսնենք որ առողջ և ուժը տեղը եղած մարդու մը համար , աշխատութիւնը՝ անգործ ծուլութենէ շատ աւելի ախորժելի ու հաճոյական բան է . վասն զի այնպիսին լաւ կ'իմանայ թէ աշխատութիւնը իր ծանրութեցը հետ ունի անանկ զուարճութիւններ ալ որ բոլոր քաջած վիշտն ու նեղութիւնը բոլորովին մոռցընել կուտան , առաջնորդելով միանգամայն մարդուս իր ասպագայ երջանկութեանը : Եւ որ համար է որ Եստուած ալ , որ մեր ստոյգ պիտոյքը կը ճանչնայ ու գիտէ , ու մեզմէ շատ աւելի լաւ կը տեսնէ թէ ո՞ր բանն աւելի մեզի հարկաւոր ու մեր երջանկութեանը առիթ կրնայ ըլլալ , նախամարդը փափկութեանց դրախտին մէջ դնելու ատեն՝ միանգամայն կը պատուիրէր որ աշխատութիւնը ձեռքէ չթողու , ու այն երկիրը որ իրեն երջանկութեանը տեղը պիտի ըլլար՝ ուզեց որ նաև կերպով մը յաշխատութիւն զինքը հրահանգէ : Եւ բաւական չէ , սուրբ Վրոյ առջի խրատներէն մէկն ալ աշխատասիրութիւնն է . « Զրլայ թէ ձեր գործոցը մէջ ծոյլ ու հեղգ գտնուիք , կը գրէր Պօղոս Բարեբալ , հասկանալի մարդ ինչ կոչումն որ ունեցեր է նայի անոր համարատասխանէ » :

Դուն հիմա ելլես պիտի հարցունես թէ գործունեայ կամ աշխատասէր կեանքը որն է և կամ թէ ինչ պայմաններ արդեօք մեզմէ կը պահանջէ : Գործունեայ կեանք ըսելով կը հասկընամ ես կեանք մը որուն մէջ ամենայն մարդ իր վիճակին զբաղանացը , կոչմանը և ուրիշներուն հետ ունեցած վերաբերու-

թեանցը համեմատ ձեռքը աշխատութիւններ ունի , որոնց վրայ որ երկայնմտութեամբ ու ախորժանօք իր ժամանակը կ'անցունէ : Եւ որպէս զի այդպիսի կեանք մը իր յարգն ունենայ ու վախճանին կարենայ հասնիլ՝ պէտք է որ աս զբաղանքները կամ աշխատութիւնները ամէն մարդու թէ բնական և թէ բարոյական ուժին ու կարողութեանցը համեմատ ըլլան . պէտք է դարձեալ մարդ գիտնայ իր ընելիքը , ու սորվի բոլոր ան բանին հարկաւոր եղած ու պահանջուած ուսմունքն ու գիտելիքները . վասն զի կարելի բան չէ որ մարդ համարձակ ու դիւրութեամբ իր վախճանին հասնի մինչև որ առաջուց նոյն բանին վարժութիւն չունենայ . իսկ չէ՝ թէ որ աշխատութեանցը ու գործոցը մէջ միշտ տարակուսած մնաս , չգիտնաս թէ ինչ պիտի ընես , ինչպէս սկսիս , ինչպէս լինցընես , ասպհով գիտցիր որ ան ատեն գործունեայ ըսած կեանքերնիս դժնդակ ու ծանր բանքեզի պիտի երևնայ : Եսիկայ այնպիսի ծանրութիւն մըն է որուն տակը , թէ որ առաջուց չպատրաստուիս , շատ դիւրաւ կրնաս ինկնալ : Եսկէց զատ որպէս զի կեանքդ օգտակար ըլլայ , պէտք է դարձեալ որ ձեռք զարկած բանդ օրինաւոր ու համեստ բաներ ըլլան , անանկ որ ոչ ոք կարենայ զքեզ մեղադրել , և որ մեծն է քու խղճմանդ ալ ոչ երբէք ատ բանին վրայ զքեզ զարնէ . ու գիտնաս միանգամայն որ այդ ձեռք զարկածդ թէ Եստուծոյ և թէ մարդկանց առջևը հաւասարապէս գովելի պիտի երևնայ : Եւ գովելի կ'երևայ թէ որ քու զբաղանքներդ կամ աշխատութիւնդ ոչ արդարութեան ոչ ընկերսիրութեան և կամ աստուածային ու մարդկային և իցէ օրինաց դէմ չելլէ : Եւ ասն զի թէ որ թշուառաբար այնպիսի բանի մը ետեւ ըլլալու ըլլաս՝ որուն վրայ որ խիղճդ զքեզ չարդարացընէր , ու չես կրնար համարձակ բարի ըլլալուն վրայ վկայել . թէ որ այնպիսի բան մը սկսիս որուն վրայ յայտնի գիտնաս որ Եստուծոյ օրհնութիւնը պիտի չըլլայ , միան-

գամայն քեզի խիղճ մը գայ երբ մտածելու ըլլաս թէ այդ բանը Մտուածոյ ամենատես աշուրներէն չես կրնար ծածկել, և թէ գործելու ատենդ անաչառ դատաւորի մը պէս զքեզ կեցած կը դիտէ, թէ որ այդ գործքդ բարեպաշտ ու առաքինի մարդկանց աչքին գէշ կը զարնէ, ու անվայել կամ գոնէ փուճ ժամանակ կորսնցնելու բան մը կը համարին, աս յայտնի նշաններէն իմացիր որ այսպիսի կեանք մը որչափ որ այդ տեսակ բաներով ատենը անցուցեր է, այնչափ աւելի յարգը կորսնցուցեր է։ Այն ամենայն գործքերը, նորէն կը կրկնեմ, որ մարդկանց ու իր խղճին առջևը մէկը կը ջանայ պարտրկել, որոնց ընթացքն ու վերջն կ'ուզէ գաղտնութեան, խաբէութեան ու կեղծաւորութեան քողերովը գոցել, որոնց վրայ չհամարձակիր մէկու մը համար տալ, որոնց վրայ կը կասկածի որ իմացուելու ըլլան կամ պատժոյ կամ ամօթոյ արժանի պիտի ըլլայ, այն ամենայն գործքերը կ'ըսեմ անկարելի բան է որ չգառնացնեն գործողին կեանքը, ու տեսակ տեսակ վտանգներով կասկածներով ու նեղութիւններով զինքը չեցրնեն։

Գործունեայ կենաց մէկ ամենահարկաւոր բանն ալ կարգաւորութիւնն է։ Պէտք է գիտնալ թէ զբաղանքներդ ինչպէս մէկմէկու պիտի յաջորդեն, ինչպէս մէկզմէկու հետ պիտի կապես, և թէ ինչ կարգ պիտի բռնես որ ձեռքի ունեցած աշխատութիւնդ աւելի դիւրութեամբ և աւելի լաւ կերպով առաջ տանիս։ Ուստի նախ բոլոր ընելիքդ մէյմը առջևդ բեր ու որոշէ թէ ինչպէս ժամանակիդ վրայ կրնաս բաժնել, և թէ որ ատեն որ բանը պիտի ընես, կամ որ բանին վրայ պիտի աշխատիս։ Հաստատ գիտցիր որ աշխատութիւնդ որչափ ալ խճողած ու դժուարին ըլլայ, բայց սակայն թէ որ առաջուց լաւ կարգի վրայ առնես՝ կարծածէդ աւելի դիւրաւ կրնաս լմնցընել։ Մտով ինչ կ'ըլլայ՝ դուն ընելիքդ գիտնալով և անոր հարկաւոր եղած բաները՝ ամենեւին չես

չփութիր, անանկ որ եթէ նոր ու անակնկալ բան մ'ալ որ քեզի նոյն ժամանակը պատահի՝ շուարելու և այլայլելու տեղ՝ մէկէն անոր առջևը առնելու հնարքներն ալ կը ճարտարես։ Կարգաւորութեամբ՝ կը տեսնես որ ինչպէս գործքերդ հանգիստ ու անխռով կերպով առաջ կ'երթան. ու թերևս փորձով ալ գիտես որ քու գործողութեանցդ մէջ աւելի անոնց վրայ ուրախ ու գոհեղեր ես որոնք որ առաջուց մտածելով կարգի վրայ դրեր ես։ Իսկ ընդհակառակն ուր որ անկարգութիւնը տիրած է՝ տարակոյս մ'ունենար որ շփոթութիւն, ներհակութիւն, անմիաբանութիւն ու խառնափնդորութիւնն ալ մէկտեղ տիրած է։ Հոն կը տեսնես որ խեղճը չորս դին ծով կտրած չգիտեր որ բանին ձեռք զարնէ, ինչպէս սկսի, ինչպէս առաջ տանի. աս բանը չլմնցած մէկալը կը սկսի. սրւոր ուշադրութիւն դնեմ կ'ըսէ, անդին միւսը կը մոռնայ. ալ ուրիշ ինչ գիտնամ, բաւական է ըսելը որ շատ անգամ բանը յուսահատութեան կ'երթայ, ու չգիտեր որ դին դառնայ. ինչ է, վասն զի առաջուց իր ընելիքը չէ կարգաւորեր, չէ մտածեր թէ ինչ վախճանաւ աս բանիս ձեռք կը զարնէ, և կամ ծայրը ուր պիտի երթայ, կամ երբ պիտի հասնի. ասանկ ըլլալէն վերջը ինչո՞ւ կը զարմանաս կամ կը գանգըտիս բաներուդ անյաջողութեանցը վրայ։

Արջայէս, գործունեայ մարդը այն պիտի բաներու վրայ պիտի աշխատի՝ որ կամ իրեն և կամ ուրիշի մը անկէջ օգուտ հանելու յոյս ունենայ. և թէ պէտ հարկ չկայ որ առաջուց ճշդիւ ու որոշակի այս նիւթական շահն կամ օգուտը տեսնէ, բայց սակայն անանկ ալ չըլլայ որ հաղիւ հազ ակնկալութիւն մը կարենայ ունենալ։ Մտարեկէ մէջ շատ ծանր բան է, չըսեմ թէ անտանելի, միակերպ արիւն քրտինք մտնել, երբ պսակի ակնկալութիւն մը չկայ։ Միշտ աշխատիլն ու իր վաստակոյր պատուը ոչ երբէք հասունցած տեսնելը անշուշտ ամենեւին աւելի ժիր ու անխոնջ

մշակն ալ կը յուսահատցընէ : Իսկայն ի վերայ այսր ամենայնի թէ որ ձեռք զարկածդ օրինաւոր ու համեստ բան է խիստ քիչ՝ կրնամ ըսել թէ ամենեւին չսպտահիր՝ որ դուն բարի նպատակիդ հասնելու համար պէտք եղած ջանքն ու մտադրութիւնը ու կարգաւորութիւնը բռնեւէն վերջը՝ քեզի կամ այլոց անկէց օգուտ մը չտեսնես . բաւական է որ գոհ ըլլալուն կերպն ու չափն ալ գիտնաս , ու միայն քու օգուտդ ու շահդ չմտածես հապա նաւ ազգականացդ , բարեկամացդ ու մանաւանդ հայրենեացդ . միայն արտաքին ու խիստ յայտնի օգուտներուն չնայիս՝ հապա մտածես նաւ անոր քու զբաղանացդ վրայ ունեցած հեռուանց հետեւութիւնները , դիտես հասարակաց անկէց յառաջ եկած հոգեւոր և կամ նիւթական պըտուղ մը . ու ան ատեն ապահով և ուրախ կեցիր որ ոչ երբէք քեզի աշխատասիրութեան գրգիռ , և կամ արդեանցդ վարձքը կրնայ պակսիլ :

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

Ի՞նչ մը քաղաքականութեան , գիտութեանց և արուեստից մէջ շուտով յառաջացընելու յարմար միջոցները որոնք են , և ինչպէս զանոնք ի գործ դնելու է աս վախճանիս հասնելու համար :

ՎԻՃԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Անգղիոյ երկրին տարածութիւնը , բնակչաց թիւը ու գաղութականութիւնները :

Ա՛յն ՎԻՃԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ տեղեկութիւնը ամէն կը թեալ ընկերութեանց և բանի բուն մարդկանց խօսելու մեծ համբար մըն է , և ժամանակն ալ օգտակար անցընելու մի միայն վայելուչ նիւթ , որ խօսողներն ու լսողները կը զուարճացը-

նէ , և կենցաղավարութեանց մէջէն աւելորդաբանութիւնները կը նուազեցընէ : Ի՞նչ տեսակ խօսակցութիւնները ան ատենները աւելի կը յաճախեն՝ երբոր տէրութիւնները կամ պատերազմի պատճառաւ , կամ վիճակի ու կառավարութեան փոփոխութեամբ և կամ աշխարհակալութեւ ընդհակառակն երկիր ու տէրութեան մաս մը կորսնցընելով այլայլութիւն կը կրեն . որով ամէն մարդ իր բնական , և կրնանք ըսել անսպառաճ զգացմանցը համեմատ աս կամ ան տէրութեան կողմը կը բռնէ և կառավարութեան մը աս և կամ ան ճամբուն հաւնելով կը պաշտպանէ և կամ կառավարութեան դէմ կը դառնայ . կրնայ մակաբերուիլ թէ քանի ծուռ ու սխալ կարծիքներ և տեղեկութիւններ ընկերութեանց մէջը կը յաճախեն , և ամէն մարդ իբրեւ դեղփական պատգամներ կորոտայ իր տգիտութիւնները զուրիշները յաղթահարելու համար . որով փոխանակ օգտակար ըլլալով՝ փնասակար կ'ըլլան աս խօսակցութիւնները թէ լսողաց և թէ խօսողաց՝ տգիտութեւ մէջ հաստատուելով : Երբ որ յաճախ է աս տեսակ սխալական վարդապետութիւնները , մէկալ կողմանէ ալ զարմանալի կամ այնչափ մեղադրելի չեն , որովհետեւ շատ սուր յիշողութիւն մը պէտք է ունենալ աշխարհքիս ամէն տէրութեանց երկրին տարածութիւնը , բազմամարդութիւնը , յառաջագիմութիւնը , կառավարութեւ կերպը , իրենց այլ և այլ տեսակ զօրութիւնները , ժողովրդեան բարքը գիտնալ և միտք պահել , ու ըստ տեղեւոյն առանց իրարու հետ շփոթելու հաւաստի տեղեկութիւնը ըսել . աս պատճառաւ հարկաւոր է շարունակական գիտութիւն ու ծանօթութիւն մը ունենալ . և այնչափ առաւել որչափ որ ամէն տէրութիւն քիչ ատենի մէջ՝ մանաւանդ թէ ամէն տարի մեծ փոփոխութիւն կը կրէ ամէն տեսակ նիւթի մէջ և մանաւորապէս աս տարիներս : Ի՞նչ աս պատճառներուս համար ամէն կերպով կը ջանանք օրագիրներնուս մէ-